

En metaroman om kreft, litteratur og Ellen Gleditsch

Atle Næss

Radium: en meta(stase)roman

Oslo: Gyldendal, 2025

336 s.

ISBN 978-82-05-61710-0

Michael 2026; 23: 192–193

doi: 10.5617/michael.13344

Forfatteren Atle Næss (f. 1949) har skrevet flere historiske romaner, essays og sakprosa-bøker, og mottok Brageprisen i 2001 for sin biografi om Galileo Galilei. I 2025 utga han romanen *Radium: en meta(stase)roman*.

I denne fortellingen følger vi en aldrende forfatter, Anders, og hans søken etter et nytt litterært prosjekt. Dette skjer i en fase av livet hvor han får påvist prostatakreft, og hans far blir terminal kreftsyk og dør. Faren var pensjonert lektor og arbeidet i sin ungdom med en doktorgrad i Paris om forfatteren Cora Sandel, men opplevde sitt livs skuffelse da avhandlingen ble underkjent.

Anders bestemmer seg for å ta opp tråden fra sin far, og etter gjennomført kreftoperasjon reiser han til Paris for å samle stoff til en roman om Sandel. Cora Sandel var pseudonym for Sara Fabricius, som i sin tid omgikk skikkelser som Marie Curie og den norske kjemikeren Ellen Gleditsch i Paris.

Dermed blir vi introdusert for romanens egentlige hovedperson.

Gleditsch arbeidet med radioaktivitet og radiokjemi, og var fra 1907 til 1912 assistent ved Marie Curies laboratorium i Paris. I 1929 ble hun professor i uorganisk kjemi ved Universitetet i Oslo, som Norges andre kvinnelige professor. Basert på ulike kilder tegner Næss et nærbilde av hennes liv, først

i Paris, deretter i Kristiania og senere under et gjesteopphold ved Yale University. Gjennom vennskapet mellom Ellen og Sara får vi samtidig et innblikk i Cora Sandels unge år og i hennes valg av pseudonym for å kunne skrive fritt om kvinners kamp for frigjøring.

Det er særlig det midtre partiet av romanen, hvor Ellen Gleditschs formative år skildres, som i størst grad fanger min interesse. Her lykkes Næss med å levendegjøre hvordan en ugift kvinne måtte kjempe for å bli tatt seriøst i de mannsdominerte vitenskapelige miljøene tidlig på 1900-tallet.

I romanens siste del vender vi tilbake til Anders og hans litterære kvaler, parallelt med oppfølgingen ved Radiumhospitalet. Her møter han «Ellen» igjen, når det nye protonsenderet åpner i 2024 med en syklotron oppkalt etter henne.

Dette er en roman som vil mye, og har flere metahistorier. Noen av disse oppleves som særst interessante, mens andre fremstår som mer perifere. Språket har en muntlig tone som etter min vurdering kunne vært noe strammere. Samtidig tilfører historiene om Ellen Gleditsch og Cora Sandel romanen både tyngde og lys.

Tone Skaali
tskaa@ous-hf.no

Tone Skaali er psykiater og arbeider som seksjonsleder ved Kreftklinikken, Oslo universitetssykehus.